

LES COMBINACIONS DE PRONOMS FEBLES EN LA GRAMÀTICA CATALANA DE JOAN PETIT I AGUILAR

1. INTRODUCCIÓ

La recent edició, a càrrec de Jordi Ginebra, de la *Gramàtica catalana* de Joan Petit i Aguilar ofereix als estudiosos l'oportunitat d'accedir còmodament a una obra de primera importància dins la història de la gramaticalització del català. Havent-nos-en estat encarregada una ressenya (vegeu Bonet 1999: 117-121), vam tenir ocasió no només d'apreciar el considerable valor històric del text, sinó també, no sense sorpresa, de constatar fins a quin punt mantenien un interès intrínsec perfectament viu alguns dels seus desenvolupaments sobre qüestions de morfologia i de sintaxi. En aquesta comunicació ens proposem de donar el que voldríem que fos, tan sols, un testimoni inicial d'aquest interès nostre, oferint els resultats d'un estudi del tractament de Petit de la qüestió de les combinacions de pronoms febles, un dels punts en què es posaven exemplarment de manifest dues de les seves virtuts més característiques: una molt minuciosa, diríem que gairebé obsessiva, tendència a l'exhaustivitat descriptiva, i la voluntat de posar aquesta al servei d'una ordenació gramatical ambiciosa, en què el fort impuls empíric de base no deixava de sotmetre's, en síntesi difícil, a l'arbitrarietat d'un arrelat logicisme. Com el lector podrà veure, en el nostre treball no hem fet a l'autor cap concessió historicista: no per res, sinó perquè de veritat no creiem, si més no pel que fa a la qüestió tractada, que necessiti ni mereixi tal cosa. Ja que Petit, en matèria de combinacions de pronoms febles, no només es trobava a anys llum dels seus predecessors i coetanis —el que més o menys vagament relacionat amb l'assumpte es pot llegir, p. ex., a les gramàtiques d'Ullastre i de Ballot és asimptòticament igual a zero—, sinó que, des del seu modest forat de començament del XIX, resisteix prou bé la comparació d'un Fabra que, a la *Gramàtica* de l'Institut, no passava de concedir-nos un brevíssim esment de 17 combinacions ternàries, arbitràriament se-

leccionades per solventar problemes morfoortogràfics (vegeu Fabra 1918: §57), però també la d'un Solà que en matèria de descripció de les combinacions de més de dos pronoms no és que precisament gastés gaire pólvora (vegeu Solà 1973: 55-56), i encara la d'un Mascaró que, tot i tenir les idees molt clares, no sabem per què xifrava en un tímid i curt «probablement més de 150» el nombre de seqüències pronominals àtones existents (vegeu Mascaró 1986: 130).

2. LES COMBINACIONS BINÀRIES

2.1. *Descripció*

Petit distingia arbitràriament¹ entre combinacions «més freqüents» i combinacions «en poc ús». Les primeres anaven exemplificades (vegeu §§2.1. I i II) amb paradigmes complets del present d'indicatiu i, salvant alguna excepció no significativa, de l'imperatiu de diferents verbs, que s'indicaran. Notem que en aquests paradigmes —com, en general, en tots els adduïts afectats per la qüestió: quedí dit d'una vegada per sempre—, si hi apareixia una forma ES ho feia dues vegades, d'acord amb els seus valors [$\pm$ sing];² i notem també que prescindirem d'aquesta duplicació en les nostres representacions esquemàtiques de les combinacions preses en consideració per l'autor. Les combinacions «en poc ús», pel seu cantó (vegeu §§2.1. III i IV), només s'exemplificaven amb paradigmes de present d'indicatiu, però també amb verbs diversos.

I. Combinacions exemplificades amb la conjugació dels verbs transitius *menjar*, *portar* i *donar*, formades per un element amb valor [+dat] (estricte, o bé de benefici) i un element [+ac]. Salvant alguna excepció, l'exemplificació es distribuïa entre els tres verbs sense donar peu a reiteracions de les combinacions considerades. Que eren les següents:

a) 30 combinacions acordades amb l'esquema:

{EM/ENS/ET/US/ES/ELS[+dat]} + {EL/LA/ELS[+ac]/LES/HO}
c.i./benef. c.d.

1. La qual cosa no vol dir que no es basés en una intuïció plausible.

2. El fet de treballar amb paradigmes induïa Petit a no exemplificar mai la possibilitat de combinacions amb ES impersonal, possibilitat que, tanmateix, no li era pas desconeguda (vegeu PETIT (1998: 602)).

menjam») i també II sing + II sing i II pl + II pl (ex.: «Tu te-èt menjas; Vosaltres vos-us menjau»).

IV. Combinacions «en poc ús» amb presència de EN, repetidament exemplificades amb el verb intransitiu *anar-se'n* (amb EN[+origen]) i amb el verb transitiu pronominal *portar-se* (amb EN[+partitiu]), acordades amb l'esquema:

{EM/ENS/ET/US/ES} + EN
pron.   origen/ part.

(ex.: «Jo me-èn vaj, o marxo de aquest, aquex, o aquell puesto»/
«Jo me-èn porto, o porto sobre mi part de assó, axó, ú alló»)

2.2. Observacions i comentaris

I. Tenint present que, des d'un punt de vista morfològic, 20 de les 30 combinacions «més freqüents» del §2.1.I *a* són idèntiques a 20 de les 36 «en poc ús» del §2.1. III, el nombre de combinacions binàries formals descrites per Petit era de 72. Assumint, però, que per a un plantejament actual les 4 combinacions del §2.1. I *c*, {EL/LA/ELS[+ac]/LES} + I, es poden identificar formalment amb 4 de les considerades en el §2.1. II *a*, {EL/LA/ELS[+ac]/LES} + HI, la xifra anterior es podria reduir a 68.

II. D'aquestes 68 combinacions, 8 de les considerades en el §2.1. III, i concretament les 4 que suposaven l'acceptació de l'ordre I + II, {EM/ENS} + {ET/US}, juntament amb les 4 consistents en la repetició d'un pronom de primera o segona persona, EM + EM, ENS + ENS, ET + ET, US + US, no serien admeses per la norma actual del català central. Les 60 restants, però, sí que serien consistents amb la dita ordenació normativa.

III. Prenent com a referència les possibilitats de combinacions binàries contemplades per la fórmula de MASCARÓ (1986: 138), que són 73,⁴ i tenint ben present que la dita fórmula suposa tractar com a ítems formalment diferents ELS[+ac] i ELS[+dat] però no permet distingir entre HI[-dat] i HI[+dat], Petit només hauria deixat de tenir en compte 13 combinacions binàries d'entre les considerades avui normatives. En concret, les que corresponen als esquemes següents:

4. Vegeu l'Apèndix.

- a) {EM/ENS/ET/US/ES} + ELS[+dat]
- b) {EL/LA/ELS[+ac]/LES} + EN
- c) ELS[+dat] + {EN/HI}
- d) LI + {HO/HI}

IV. En relació amb les 13 combinacions «desatases», es podria d'entrada fer la consideració que el seu ús efectiu en la llengua oral de l'època de Petit devia ser tan marginal, per no dir inexistent, com creiem que deu ser-ho en la llengua actual. Altrament, cal subratllar el fet que cap de les seqüències encarnades per aquestes combinacions binàries no era desconeguda pel nostre autor, en el sentit que tals seqüències apareixien sense excepció en la seva descripció formant part de combinacions de més de dos pronoms. Concretament:

- les seqüències {I/II/ES} + ELS[+dat] eren preses en consideració com a incloses dins les combinacions ternàries {I/II/ES} + ELS[+dat] + III[+ac,+det] (vegeu §3.1. I d);
- les seqüències III[+ac,+det] + EN, dins les ternàries {I/II/ES} + III[+ac,+det] + EN (vegeu §3.1. II c), així com en diverses combinacions de 4, 5 i 6 elements.
- les seqüències ELS[+dat] + {EN/HI}, dins les ternàries {I/II/ES} + ELS[+dat] + {EN/HI} (vegeu §§3.1.II d, 3.1.III c);
- les seqüències LI + {HO/HI}, dins les ternàries {I/II/ES} + LI + {HO/HI} (vegeu §§3.1. I c, 3.1.III c).

Una possible explicació del fet, a banda de la fàcil constatació que els procediments de Petit no eren prou sistemàtics, potser es podria trobar en la psicologia: mentre que les combinacions binàries preses en consideració respondrien a una descripció bàsicament realista,⁵ les ternàries i d'ordres superiors descrites, en general i podríem dir que per definició poc usades, respondrien a una actitud més especulativa, a la voluntat de fixar una ordenació no sistemàticament obligada a recolzar en el testimoni de la llengua viva.

5. Que possiblement no ho fóra, però, quant a l'acceptació de les combinacions I + II, i que segurament no ho era pel que fa a la de les repeticions I + I i II + II, les quals respondrien a una dèria de sistematització logicista.

3. LES COMBINACIONS TERNÀRIES

3.1. *Descripció*

Totes les combinacions considerades eren exemplificades (amb una excepció que es veurà) mitjançant paradigmes verbals en principi complets: concretament, de la conjugació del present d'indicatiu dels verbs que anirem indicant.

I. Combinacions exemplificades amb la conjugació del verb transitiu pronominal *menjar-se*. Eren tals que en cada combinació hi apareixia, a més dels ítems propis del caràcter alhora transitiu i pronominal del verb, un datiu de benefici. Per claredat d'exposició, distingirem entre

a) 30 combinacions amb beneficiari de 1a i 2a persona singular, responent als esquemes:

{ET/US/ES} + EM + {EL/LA/ELS[+ac]/LES}

pron.   benef.   c.d.

i {EM/ENS/ES} + ET + {EL/LA/ELS[+ac]/LES}

pron.   benef.   c.d.

Assenyalem-hi l'acceptació de seqüències del tipus I + II (ex.: «Jo me-te-la menjo, ú èm menjo la tua, o de tu»).

b) 36 combinacions amb beneficiari de 1a i 2a pers. plural, d'acord amb els esquemes:

{ET/US/ENS/ES} + ENS + {EL/LA/ELS[+ac]/LES/HO}

pron.   benef.   c.d.

i {EM/ENS/US/ES} + US + [EL/LA/ELS[+ac]/LES/HO}

pron.   benef.   c.d.

Aquí caldria destacar, a més de l'acceptació de combinacions amb seqüències I + II, l'assumpció de la possibilitat de combinacions amb I pl + I pl i II pl + II pl (amb exemples com «Nosaltres nos-èns-èls menjam, ó èns menjam els nostres») però no amb I sing+I sing i II sing+II sing, que tanmateix eren seqüències acceptades com a combinacions binàries (vegeu §2.1.III). De fet, però, pel que fa a la possibilitat de I pl + I pl i de II pl + II pl hi ha indicis que Petit devia vacillar, o almenys això és el que sembla indicar la circumstància que l'exemplifiqués per als casos {ENS ENS / US US} + {LA/ELS[+ac]/LES} però no, sense cap raó aparent d'exclusió, per als casos {ENS ENS / US US} + {EL/HO} (cosa que explica el fet que fossin 36, i no

pas 40 com es deduiria dels esquemes, les combinacions realment tingudes en compte).

- c) 25 combinacions amb beneficiari de 3a pers. singular. D'aquestes, 20 amb el beneficiari representat per la forma «i», que com ja hem dit Petit considerava epèntesi de LI, d'acord amb l'esquema:

{EM/ENS/ET/US/ES} + {EL/LA/ELS[+ac]/LES} + I (=HI[+dat])
 pron. c.d. benef.

i les 5 restants presentant la seqüència LI+HO, d'acord amb l'esquema:

{EM/ENS/ET/US/ES} + LI + HO
 pron. benef. c.d.

- d) 25 combinacions amb beneficiari de 3a pers. plural, d'acord amb l'esquema:

{EM/ENS/ET/US/ES} + ELS[+dat] + {EL/LA/ELS[+ac]/LES/HO}
 pron. benef. c.d.

II. Combinacions exemplificades amb paradigmes del verb transitiu *portar* i del verb intransitiu *anar*, tractats tots dos com a pronominals i en tots dos casos construint-se característicament amb una forma EN. En concret:

- a) 3 combinacions amb EM en segona posició, exemplificades per als dos verbs i amb el dit pronom de 1a persona, doncs, amb valor respectivament de complement directe i de beneficiari, segons l'esquema:

{ET/US/ES} + EM + EN
 pron. c.d./ origen
 benef.

(ex.: «Tu te-me-èn portas, o te-èn portas á mi, desde assí» / «Tu te-me-èn vas, ó te-èn vas pera mi, desde aquí»),

més 3 combinacions amb ET en segona posició, semblantment exemplificades per als dos verbs i d'acord, doncs, amb l'esquema:

{EM/ENS/ES} + ET + EN
 pron. c.d./ origen
 benef.

(ex.: «Jo me-te-èn porto, ó me-èn porto á tu desde aquí» / «Jo me-te-èn vaj, ó me-èn vaj pera tu desde aquí»).

Aquestes combinacions s'adequaven a les condicions *I + I i *II + II, però il·lustraven, com acabem de veure, la coneguda acceptació de seqüències I + II.

- b) 6 combinacions semblants a les anteriors, però amb ENS i US en segona posi-

ció i només exemplificades, en el seu cas, per al verb intransitiu i d'acord, doncs, amb els esquemes:

{ET/US/ES} + ENS + EN   i   {EM/ENS/ES} + US + EN
 pron.   benef.   origen   pron.   benef.   origen

- c) 10 combinacions amb EL i LA en segona posició, és clar que exemplificades per al verb transitiu, d'acord amb l'esquema:

{EM/ENS/ET/US/ES} + {EL/LA} + EN
 pron.   c.d.   origen

(ex.: «Èll, ó èlla se-la-àn porta, ó se-èn porta á èlla, desde allí»)

No veiem cap raó, altra que l'oblit o la desestimació per obvietat, per explicar que Petit no hagués tingut en compte, junt amb aquestes 10, les 10 combinacions homòlogues amb ELS[+ac] i LES en segona posició.

- d) 10 combinacions amb els beneficiaris de 3a persona en segona posició, exemplificades per al verb intransitiu d'acord amb l'esquema:

{EM/ENS/ET/US/ES} + {LI/ELS[+dat]} + EN
 pron.   benef.   origen

(ex.: «Jo me-li-èn vaj, ó me-èn vaj pera èll, ó èlla desde assi» / «Vosaltres vos-èls-èn anau, ó us-èn anau pera èlls, ó èllas desde aquí»)

- e) 5 combinacions amb la seqüència EN+HO, ben segur exemplificades amb el paradigma del verb transitiu, d'acord amb l'esquema:

{EM/ENS/ET/US/ES} + EN + HO
 pron.   origen   c.d.

(ex.: «Jo me-n'hu porto, ú me-èn porto assó»)⁶

III. Combinacions exemplificades amb paradigmes del verb intransitiu pronominal *quedar-se*, amb presència característica d'un pronom HI locatiu. Eren 32 combinacions, d'acord amb els esquemes següents:

- a) {ET/US/ES} + {EM/ENS} + HI   b) {EM/ENS/ES} + {ET/US} + HI
 pron.   benef.   loc.   pron.   benef.   loc.

- c) {EM/ENS/ET/US/ES} + {LI/ELS[+dat]} + HI
 pron.   benef.   loc.

(ex.: «Tu te-l'hi quedas, ó te-li quedas aquí» / «Jo me-èls-hi quedo, é èm quedo pera èlls, ó èllas assi»)

6. No sembla que Petit veiés cap problema en relació amb la combinació EN+HO. Altrament, remarquem que, d'acord amb Mascaró (1986: 139), ara donariem *Jo me n'bo porto però Jo me n'bo emporto.

Notem que les combinacions *a*) i *b*) se cenyeixen a les condicions *I + I i *II + II, i també que les *b*) comporten l'acceptació de seqüències I + II. En relació amb *c*) cal remarcar que Petit distingia no només funcionalment, sinó també gràficament, les combinacions amb ELS [+dat] + HI [+loc] de les combinacions, ja considerades a §3.1. I *c*, amb ELS[+ac] + I(=HI[+dat]).

IV. Combinacions amb presència, com les anteriors, de HI locatiu, però construïdes amb verbs transitius.

Comentant les combinacions amb ELS[+dat] de què hem donat compte a §3.1. III *c*, Petit indicava la possibilitat —excepcionalment, sense exemplificar-la mitjançant paradigmes— que combinacions de semblant aparença però en el seu cas amb ELS[+ac] (i també, per extensió natural, amb EL, LA i LES) es donessin amb verbs transitius. De fet, a través de només dos exemples («Jo me-èls-hi dexo», «Tu te-èls-hi dexes») es referia amb prou claredat, però fent ús d'un procediment inusual, a les 20 possibilitats combinatòries representables per l'esquema següent:

{EM/ENS/ET/US/ES}	+ {EL/LA/ELS[+ac]/LES}	+ HI
pron.	c.d.	loc.

6.1. Observacions i comentaris

I. D'acord amb l'exposició anterior, les combinacions ternàries descrites per Petit eren 195. Si a més de les positivament descrites també consideréssim ateses les que deixava de banda per mer oblit o amb incoherència interna, que són les que respondrien als esquemes {ENS ENS / US US} + {EL/HO} i {EM/ENS/ET/US/ES} + {ELS[+ac]/LES} + EN, podríem admetre que el nostre autor donava compte de 209 combinacions de tres pronoms.

II. Prenent com a referència les possibilitats contemplades per la fórmula de Mascaró (1986: 138),⁷ es podria dir que les combinacions ternàries «desateses» per Petit són les 36 que corresponen als esquemes següents:

- a) ES + {ET/US} + {EM/ENS}
- b) ES + {ET/US/EM/ENS} + {LI/ELS[+dat]}
- c) {ET/US} + {EM/ENS} + {LI/ELS[+dat]}
- d) ELS[+dat] + {EL/LA/ELS[+ac]/LES} + {EN/HI}

7. Vegeu l'Apèndix.

- e) {LI/ELS[+dat]} + EN + {HO/HI}⁸
 f) {EL/LA/ELS[+ac]/LES} + EN + HI

Remarquem, però, que preses com a seqüències, com veurem,

- algunes de les combinacions *a*) s'inclouïen dins les de 6 descrites per l'autor;
- algunes de les combinacions *d*) i *e*), dins les combinacions de 5;
- totes les combinacions de *f*), dins les combinacions de 4, de 5 i de 6.

III. Altrament, com ja hem anat indicant, Petit acceptava la possibilitat de combinacions ternàries amb seqüències no admeses en l'actual català central normatiu i, doncs, excloses per la dita fórmula de Mascaró. Ens referim a

- a) les 28 combinacions que incorporaven seqüències I + II, d'acord amb l'esquema: {EM/ENS} + {ET/US} + {EL/LA/ELS[+ac]/LES/EN/HI/HO}
- b) les 10 combinacions (de les quals exemplificava, en realitat, només 6) que suposaven l'assumpció de seqüències II pl + II pl i I pl + I pl, d'acord amb l'esquema:
 {US US / ENS ENS} + {EL/LA/ELS[+ac]/LES/HO}

IV. Si el nombre de combinacions ternàries contemplades per la fórmula de Mascaró (1986: 138) (incloent-hi, ben segur, les que comporten la seqüència EN+HO acceptada per Petit) és de 192,⁹ i tenint en compte que, d'aquestes, Petit en deixava de descriure 36, el nombre de les censades pel nostre autor que s'acordarien amb l'actual sistema normatiu del català central fóra de 156. Es pot dir que la xifra és, si més no, meritòria.

4. LES COMBINACIONS DE QUATRE

4.1. *Descripció*

Talment com si després de l'àmplia i esforçada descripció de les combinacions ternàries Petit hagués considerat excessiu prosseguir en una línia semblant, la seva

8. Insistim que Petit donava per bona, en general, la seqüència EN+HO; pel motiu que fos, però, no prenia en consideració aquestes combinacions *e*).

9. Vegeu l'Apèndix.

exposició de les combinacions de quatre pronoms era molt limitada, arbitràriament restringida a un únic tipus sintàctic de combinació, i en aparença orientada, doncs, a il·lustrar la possibilitat de les dites combinacions sense cap pretensió d'exhaustivitat. Per a l'exemplificació feia ús del paradigma del present d'indicatiu del verb transitiu pronominal *portar-se*, de fet tractat per a l'ocasió, com es pot deduir de les perífrasis que donava de les expressions amb quatre clítics, com a doblement pronominal, és a dir, amb un segon clític, EN, lexicalitzat (*portar-se'n*).¹⁰ Totes les combinacions considerades prenen un pronom [+ac] en segona posició, així com un HI alatiu en la darrera, segons l'esquema

{EM/ENS/ET/US/ES}	+	{EM/ENS/ET/US/ES/EL/LA/ELS[+ac]/LES}
pron.		c.d.
+ EN + HI		
pron. alatiu		

tanmateix sotmès a les condicions *I + I i *II + II, però no pas a la condició *I + II. Això suposa que el nombre de combinacions descrites era de 32.

4.2. Observacions i comentaris

I. L'acceptació de l'ordre I + II comportava, ben segur, que al costat de combinacions amb II + I acordades amb l'esquema {ET/US} + {EM/ENS} + EN + HI (ex.: «Tu te-me-n'hi portas; ó te-èn portas á mi allí»), Petit també donava per bones 4 combinacions amb I + II d'esquema {EM/ENS} + {ET/US} + EN + HI (ex.: «Jo me-us-èn-hi porto; ú me-èn porto á vosaltres allí»).¹¹

II. Deixant de banda les referides 4 combinacions amb I + II, és clar que les restants 28 es poden incloure dins les contemplades per la fórmula de MASCARÓ (1986: 138). Tenint en compte que, segons la dita fórmula, les combinacions quaternàries morfològicament possibles són 280,¹² es dona el cas que pel que fa a tals combinacions Petit es limitava a descriure exactament un 10 % de les que ara considerem normatives en català central.

10. Actualment parlariem del verb *emportar-se('n)*. Sembla difícil de decidir si les formes descrites per Petit eren, sense prefix, realment vives, o si responien a un mer voluntarisme de gramàtic.

11. Per pur lapsus, no sabem si de l'autor o de l'edició, l'expressió «Jo me-te-n'hi porto» es lleixi acompanyada de la paràfrasi «ú me-èn porto á èll allí» (cf. PETIT 1998: 575).

12. Vegeu l'Apèndix. En la xifra de 280 s'hi inclouen, una vegada més, les que contenen la seqüència EN+HO, que, com hem anat indicant, era acceptada sense reticència per Petit.

III. A efectes d'inventari, les 252 combinacions de quatre pronoms «desateses» per Petit podrien ser objecte del següent recompte, verificable sense excessives molèsties per al lector:

- a) 38 combinacions amb presència de LI;
- b) 114 combinacions amb presència de ELS[+dat];
- c) 32 combinacions amb presència seguida de ES + {ET/US/EM/ENS} + {EL/LA/ELS[+ac]/LES};
- d) 32 combinacions amb presència seguida de {ET/US} + {EM/ENS} + {EL/LA/ELS[+ac]/LES};
- e) 12 combinacions amb presència de HO que no contenen LI ni ELS[+dat];
- f) totes les combinacions amb presència de ES + {ET/US} + {EM/ENS}, i particularment, doncs, les 24 d'aquestes que no contenen LI, ni ELS[+dat], ni HO.

5. LES COMBINACIONS DE CINC

5.1. Descripció

I. Pel que fa a les combinacions de cinc pronoms, Petit continuava explotant el filó que li proporcionava el paradigma del present d'indicatiu del verb transitiu doblement pronominal *portar-se'n*. De manera que les combinacions considerades, que en cap cas no incloïen la presència de HO, se cenyien a l'esquema:

$$\begin{array}{l} \{EM/ENS/ET/US/ES\} + \{EM/ENS/ET/US/LI/ELS[+dat]\} + \\ \quad \text{pron. [1]} \qquad \qquad \qquad \text{benef. [2]} \\ + \{EL/LA/ELS[+ac]/LES\} + EN + HI \\ \quad \text{c.d.} \qquad \qquad \qquad \text{pron. alatiu} \end{array}$$

Amb el benentès que les seqüències [1] + [2] no estaven, com de costum, restringides per la condició *I+II però sí, bé que d'una manera parcial, per les condicions *I+I i *II+II. En concret, resultaven excloses les del tipus I pl + I sing/pl i II sing + II sing/pl, mentre que, pel que fa a les dels tipus I pl + I pl i II pl + II pl, Petit només donava compte, sense coherència interna, de les combinacions amb [1] + [2] + {LA/LES} (ex.: «Nosaltres nos-èns-àla-n'hi portam; ó nos-èns-àla-àn portam allí»; «Vosaltres vos-us-àlas-n'hi portau, ó vos-us-àlas-àn portau allí»), però no de les combinacions amb [1] + [2] + {EL/ELS[+ac]}.

II. L'aspecte més interessant de les combinacions de cinc de Petit és el fet que hi apareguessin, d'una manera ben sistemàtica, les seqüències diguem-ne valencianes del tipus LI + {EL/LA/ELS[+ac]/LES} (ex.: «Jo me-li-èl-n'hi porto; ú me-li-èl-ne porto allí» / «Tu te-li-la-n'hi portas; o te-li-la-àn portas allí»; etc.),¹³ l'existència de les quals l'autor havia ignorat en exposar les combinacions binàries, ternàries i quaternàries. Creiem que la qüestió mereix no ser despatxada com una simple mostra d'incoherència, sinó que ens podria fer pensar en la hipòtesi d'una mena de consciència estructural potencial o implícita de la seqüència LI + III [+ac,+det] en els parlants que l'han substituïda per III [+ac,+det] + HI [+dat] en el cas diguem-ne corrent de les combinacions binàries i ternàries, que els permetria de realitzar-la en les combinacions de més pronoms, facilitada per la condició esforçada d'aquestes.

5.2. Observacions i comentaris

I. Les restriccions *I sing + I sing/pl i *II sing + II sing/pl comporten que, de les 120 combinacions permeses per l'esquema de §5.2.I, cal suprimir-ne 24. De les 96 que això suposa cal eliminar-ne 4 més, degudes al ja esmentat oblit de les del tipus {I pl + I pl / II pl + II pl} + {EL/ELS[+ac]} + EN + HI, per obtenir les 92 combinacions de cinc pronoms positivament descrites per Petit.

II. Tenint en compte que, d'aquestes 92 combinacions,

- a) 20 contenen les seqüències binàries «valencianes» LI + {EL/LA/ELS[+ac]/LES};
- b) 16 contenen seqüències no cenyides a la condició *I+II;
- c) 4 contenen seqüències binàries dels tipus ENS + ENS, US + US;

resulta que Petit només descrivia 52 combinacions de les que acceptaria l'actual norma del català central.

III. Com que, d'acord amb la fórmula de Mascaró (1986: 138), les combinacions normatives alludides són 228,¹⁴ el nombre de les «desateses» pel nostre autor s'e-

13. Notem que, en donar les parafrasis explicatives d'aquestes combinacions de cinc, l'autor feia aparèixer combinacions de quatre amb LI + {EL/LA/ELS[+ac]/LES} de què no havia pas donat compte en l'exposició *ad hoc*.

14. Vegeu l'Apèndix.

cional escollit, combinacions amb un beneficiari de 3a persona,¹⁸ probablement es va abstenir de considerar-les perquè tals combinacions, per mor de la presència conjunta de pronoms acusatius i datius de 3a persona, foren d'alguna manera d'una exemplificació més obscura que les del tipus aduït, amb ES + II + I + III[+ac,+det].

- b) Un cop fixat el dit esquema, és obvi que la presència obligada de III[+ac,+det] exclouïa qualsevol possibilitat de prendre en consideració combinacions de sis pronoms amb presència de HO.

6.2. Observacions i comentaris

I. Segons la fórmula de Mascaró, les combinacions de sis possibles són 96.¹⁹ Si descartàvem la possibilitat, de fet no realitzada, que Petit hagués admès combinacions amb LI+III[+ac,+det], i doncs donant acronològicament per bo que s'hauria pogut cenyir sense problemes al que ara és norma en el català central, podríem dir que les combinacions per ell «desateses» són les 92 següents:

- a) 44 de les 48 que responen a l'esquema {ES + II + I / ES + II + ELS[+dat] / ES + I + ELS[+dat] / II+I+ELS[+dat]} + {III[+ac,+det]} + EN + HI
 b) les 32 que responen a l'esquema ES + II + I + ELS[+dat] + {III[+ac,+det]} + {EN/HI}
 c) les 16 que reponen a l'esquema ES + II + I + {LI/ELS[+dat]} + en + {HI/HO}

II. A títol d'homenatge, i per concloure, ens plau de reproduir íntegrament el text en què Petit es complaïa, en simpàtica demostració de facultats, a verificar per al lector com arribaven a ser «ingeniosas» les «Enclítics Compostas de sis Simples». Amb la seva notable ortografia, feia així:

«Jo, per egzèmple, ting de enviar dos cartas á Barcelòna; y, sabend que un amic mèu *se-n'hi* va; so es, va desde assí allí: èl vaj á trobar, y li encarrego que porte pera mi, desde assí á Barcelona las dós referidas cartas. Aquest amic, havend-se-li frustrad lo anar á Barcelona: busca un home de sa satisfagció que *se-la-n'bi*²⁰ porte, y èm diu: Que nò ha pogud anar á Barcelona, ni portar-hi las cartas mias; però que Fulano *se-te-me-las-n'bi* portará; so es, portará personalment en sí matèx (*se*) pera *tu* y pera *mi* (*te-me*) las cartas (*las*)

18. Amb ELS[+dat], sense cap mena de dubte; però també amb LI, en la mesura que, com hem vist per a les combinacions de cinc, l'autor podia acceptar les seqüències LI + III[+ac, +det].

19. Vegeu l'Apèndix.

20. Aquí hi ha, evidentment, lapsus, no sabem si de l'autor o de l'edició.

desde assi (*ne*) fins alli (*hi*) es á saber á Barcelona, que es el destino conegud dels dós amigs, y del portador».²¹

APÈNDIX

Mascaró (1986: 138) donava una fórmula —que ell anomenava «filtre»— a través de la qual es pot esbrinar quines i quantes són les combinacions de dos a set pronoms febles, morfològicament determinades, en ordre fix i independents de la seva posició respecte al verb, que admet la norma actual del català central. La següent:

ES + {ET/US} + {EM/ENS} + {{ELS[+dat] + {EL/LA/ELS[+ac]/LES}_A}/LI} + EN + {HO_B/HI} amb A<->-B, condició que indica la impossibilitat de concurrència amb HO dels pronoms acusatius determinats

Aquesta fórmula contempla una combinatòria de set possibles posicions per a les combinacions de qualsevol nombre de pronoms que no continguin LI, junt amb una segona combinatòria de sis posicions possibles per a les combinacions amb LI. Essent $\alpha=1$, amb $a=4$; $\beta=3$, amb $b=2$; $\gamma=3$, amb $c=1$, els nombres que es corresponen amb el fet que, pel que fa a la primera combinatòria, cal considerar una posició de 4 elements, 3 de 2 elements i 3 de 1 element; i essent $\beta=3$, amb $b=2$; $\gamma=2$, amb $c=1$, els nombres que reflecteixen que per a la segona convocatòria, de combinacions amb LI fix, n'hi ha prou a considerar 3 posicions de 3 elements i 2 de 1 element; i tenint en compte, encara, que la condició A<->-B només afecta la primera combinatòria; aleshores, si anomenem, per a les combinacions de $N=2, 3, 4, 5$ i 6 pronoms,

C_1 = nombre de combinacions de la 1a combinatòria prescindint de A<->-B

C_F = nombre de combinacions excloses per A<->-B

$C_{IF} = C - C_F$

21. Aquest text magnífic és un extraordinari precedent del molt més concís que uns 170 anys després ens va oferir Solà (1973: 56) per il·lustrar semblantment un exemple de combinació de sis —en el seu cas, de «se te me li n'hi posarà tres»— que feia: «Aquell amic nostre (*te, me*) és capaç de posar-se a casa (*hi*) tres parents (*n*) del senyor Pere (*li*)». Es veu que alguna cosa deu tenir a veure amb els amics i el futur (d'indicatiu), això de les combinacions de sis. I ja que parlem d'amics, permeteu-me que us digui com em reca que a En Petit, disposant com disposava d'un instrument tan fi com el verb *portar-se'n*, no se li hagués acudit de batre el rècord de totes les combinacions amb un exemple de set tan clar com, entre altres possibles i respectant l'ortografia seva, «se-te-me-èls-la-n'hi portará».

C_{II} = nombre de combinacions amb LI

$C_N = C_{IF} + C_{II}$ = nombre total de combinacions de N elements

no és difícil comprovar que aquests nombres es poden calcular mitjançant les expressions polinòmiques que figuren en la taula (a la plana següent):

Per a les combinacions de set, la condició $A \leftrightarrow B$ equival a considerar la setena posició només ocupada per HI, de manera que, en el seu cas amb $\alpha=1$, $a=4$; $\beta=2$, $b=2$; $\gamma=4$ i $c=1$, es té que:

$$C^7 = \alpha \binom{\beta \ \gamma}{2 \ 4} a b^2 c^4 = 16$$

SEBASTIÀ BONET
Universitat de Barcelona

BIBLIOGRAFIA

- BALLOT, Josep Pau (1987): *Gramatica y apologia de la llengua catalana*. Edició a cura de Mila Segarra. Barcelona, Alta Fulla.
- BONET, Sebastià (1999): *Ressenya de PETIT I AGUILAR* (1998), «Els Marges», 64, p. 117-121.
- FABRA, Pompeu (1918): *Gramàtica catalana*. Barcelona, Institut d'Estudis Catalans.
- GINEBRA, Jordi (1995): *Notes sobre el gramàtic Joan Petit i Aguilar*, dins Pep BALSALOBRE i Joan GRATACÒS [eds.], *La llengua catalana al segle XVIII*. Barcelona, Quaderns Crema.
- MASCARÓ, Joan (1986): *Morfologia*. Barcelona, Enciclopèdia Catalana.
- PETIT i AGUILAR, Joan (1998): *Gramàtica catalana*. Edició i estudi a cura de Jordi Ginebra, Premi Nicolau d'Olwer 1992. Barcelona, Institut d'Estudis Catalans [Biblioteca Filològica, XXXV].
- SOLÀ, Joan (1973): *Reflexions sobre els pronoms febles*, dins *Estudis de sintaxi catalana/2*. Barcelona, Edicions 62, p. 7-56.
- ULLASTRA, Josep (1980): *Grammatica catalana*. Estudi i edició crítica a cura de Montserrat Anguera. Barcelona, Bibliograf.

N	C _I	C _F	C _{IF}	C _{II}	C _N
2	$\begin{aligned} & \binom{\beta}{2} b^2 + \binom{\gamma}{2} c^2 + \alpha\beta ab + \alpha\gamma ac \\ & + \beta\gamma bc = 69 \end{aligned}$	$\frac{1}{2} \alpha\beta ab = 4$	65	$\beta b + \gamma c = 8$	73
3	$\begin{aligned} & \binom{\beta}{3} b^3 + \binom{\gamma}{3} c^3 + \binom{\beta}{2} \gamma b^2 c \\ & + \beta \binom{\gamma}{2} b c^2 + \alpha \binom{\beta}{2} a b^2 + \alpha \binom{\gamma}{2} a c^2 \\ & + \alpha\beta\gamma abc = 195 \end{aligned}$	$\frac{1}{2} \frac{2}{3} \alpha \binom{\beta}{2} a b^2 + \frac{1}{2} \frac{1}{3} \alpha\beta\gamma abc = 28$	167	$\binom{\beta}{2} b^2 + \beta\gamma bc + \binom{\gamma}{2} c^2 = 25$	192
4	$\begin{aligned} & \alpha \binom{\beta}{3} a b^3 + \alpha \binom{\gamma}{3} a c^3 + \alpha \binom{\beta}{2} \gamma a b^2 c \\ & + \alpha\beta \binom{\gamma}{2} a b c^2 + \binom{\beta}{3} \gamma b^3 c \\ & + \beta \binom{\gamma}{3} b c^3 + \binom{\beta}{2} \gamma b^2 c^2 = 318 \end{aligned}$	$\frac{1}{2} \alpha \binom{\beta}{3} a b^3 + \frac{1}{2} \frac{2}{3} \alpha \binom{\beta}{2} \gamma a b^2 c + \frac{1}{2} \frac{1}{3} \alpha\beta \binom{\gamma}{2} a b c^2 = 76$	242	$\binom{\beta}{3} b^3 + \binom{\beta}{2} \gamma b^2 c + \beta \binom{\gamma}{2} b c^2 = 38$	280
5	$\begin{aligned} & \alpha \binom{\beta}{3} \gamma a b^3 c + \alpha \binom{\beta}{2} \gamma a b^2 c^2 \\ & + \alpha\beta \binom{\gamma}{3} a b c^3 + \binom{\beta}{3} \gamma b^3 c^2 \\ & + \binom{\beta}{2} \gamma b^2 c^3 = 300 \end{aligned}$	$\frac{1}{2} \alpha \binom{\beta}{3} \gamma a b^3 c + \frac{1}{2} \frac{2}{3} \alpha \binom{\beta}{2} \gamma a b^2 c^2 + \frac{1}{2} \frac{1}{3} \alpha\beta \binom{\gamma}{3} a b c^3 = 100$	200	$\binom{\beta}{3} \gamma b^3 c + \binom{\beta}{2} \gamma b^2 c^2 = 28$	228
6	$\begin{aligned} & \alpha \binom{\beta}{3} \gamma a b^3 c^2 + \alpha \binom{\beta}{2} \gamma a b^2 c^3 \\ & + \binom{\beta}{3} \gamma b^3 c^3 = 152 \end{aligned}$	$\frac{1}{2} \alpha \binom{\beta}{3} \gamma a b^3 c^2 + \frac{1}{2} \frac{2}{3} \alpha \binom{\beta}{2} \gamma a b^2 c^3 = 64$	88	$\binom{\beta}{3} \gamma b^3 c^2 = 8$	96

$$\begin{aligned} a &= 4 & \alpha &= 1 \\ b &= 2 & \beta &= 3 \\ c &= 1 & \gamma &= 2 \end{aligned}$$

$$\begin{aligned} b &= 2 & \beta &= 3 \\ c &= 1 & \gamma &= 2 \end{aligned}$$